

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Ivstitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

III. Quosnam in genere actus, tum internos, tum externos habeat
Religionis Virtus; & speciatim an, quis, & qualis actus Religionis sit
deutio.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

42 Ipsam vero humilitatem seu subiectionem debitam aduersus Deum, verius existimo non distinguere à religione; cum ea ipsa subiectio fundetur tum in excellentia diuina, tum in uilitate nostra; cuius professio quædam & protestatio exhibetur per uirtutem religionis.

Aliter uidetur sentiendum de obedientia aduersus Deum; hæc enim cum formaliter fundetur non in excellentia Dei absolute, sed potius in quadam iurisdictione eiusdem, uidetur habere debitum ac motiuum distinctum à uirtute religionis: sicut etiam in humanis uirtutibus obseruantia aduersus superiorem, distincta est ab obedientia eidem debita. An autem obedientia aduersus Deum & homines sit una specie uirtutis, disputat. sequente dicitur, ubi de obedientia agemus.

43 Tertia pars de iustitia ita probatur & declaratur. Supponimus enim hoc loco, quod in materia de poenitentia fufius probandum erit, dari in homine aliquam iustitiam erga Deum, cuius proprium officium sit, in omni materia ius illud diuinum, quod in creaturas ratione præditas, in ordine ad quæuis officia ab eis debita, præstanda habet, procurare ac illæsum conseruare. Ab hac ergo iustitia uirtutem religionis specie distinguere, ita probamus. Religio enim, non secus ac inter homines obseruatiua, debitum Deo honorem deseruit, non hac formali ratione, ne ius diuinum per iniuriam lædatur; sed quia præcise eius excellentiæ talis honor debetur. Qua ratione etiam differt à fidelitate erga Deum, quod hæc uersatur in promissis Deo exsoluendis, præcise ut ei ratione promissionis debentur; Qui titulus etiam in humanis per se non constituit ueram iustitiam.

44 Interim si quis religionis nomen laxè usurpare uelit, ut uiam non specie infima, sed genere proximo uirtutem significet, seu uiam, per collectionem plurium habituum, habentium inter se quandam affinitatem, uel quasi artificialem compositionem in ordine ad honorem Deo integre & ex omni parte illæsum seruandum, ita ut sub se latram, fidelitatem, gratitudinem, & poenitentiam, quin etiam humilitatem & obedientiam aduersus Deum comprehendat, cum eo quidem magnopere contendendum non erit, sed is tamen à consueto usu loquendi Theologorum aberrabit, ut cum Suario 3. parte tom. 4. disp. 17. sect. 2. n. 6. diximus disp. de poenitent. thesi 12.

45 VI. Religio est uirtus supernaturalis ac per se infusa; quamuis imperfecta religionis uirtus etiã acquisita detur. Prima pars est S. Thomæ q. 81. a. 5. ad 3. & q. 82. a. 2. ad 1. & 3. ubi docet, charitatem esse principium & causam religionis & deuotionis. Ratio est. Quia religio simpliciter & absolute dicta, est uirtus, qua Deus, etiam ut obiectum supernaturalis est, perfecte colitur; hoc autem non fit nisi per uirtutem infusam religionis: ita quidem, ut cum cæteræ uirtutes morales etiam ex fine quasi extrinseco, non ex propria materia, uirtutem infusam postulent; religio tamen ex proprio obiecto & motiuo intrinseco habitum infusum requirat.

Secunda pars uidetur communis Doctorum. Sicut enim Deus naturali etiam ratione aliquo modo cognoscitur, & colendus intelligitur; ita etiam potest actu proportionato uoluntatis coli: ex quibus actibus frequentatis naturalis & acquisita religionis uirtus comparari potest; qua & ab Ethnicis, & à Christianis peccatoribus re ipsa Deus nonnunquam suo modo colitur, ut in simili de charitate dictum disputat. 2. quæstio. 2. dub. 2.

46 VII. Religio inter uirtutes morales præstantissima est. Ita S. Thomas citat. quæst. 81. artic. 6. Ratio est; quia post uirtutes Theologicas, quæ immediate circa ipsum Deum uersantur, inter cæteras uirtutes morales, eo quæque cæteris paribus præstantior est, quo propius Deum attingit: Religio autem propius accedit & attingit Deum, quam aliæ uirtutes morales; in quantum operatur ea, quæ directe & immediate ordinantur ad honorem diuinum; formaliter & directe respiciens cultum Dei: Ergo, &c.

47 Nec obstat, quod etiam uirtus humilitatis, & obedientiæ erga Deum, pari ratione Deum attingere uidentur. Non solum quia uerius est, uirtutem humilitatis erga Deum non esse distinctam à uirtute religionis, ut dictum num. 42. & supra disputation. 3. quæstio. 3. dub. 8. sed etiam quia obedientia erga Deum, cum proprie & formaliter solam rationem superioris imperantis spectet, habet rationem obiectiuam nostra consideratione non paulo inferiorem ipsa ratione obiectiuam religionis, quæ est ipsa infinita Dei excellentia absolute spectata.

DVBIVM III.

Quosnam in genere actus, tum internos, tum externos habeat Religionis uirtus; & speciatim quis & qualis actus religionis sit deuotio.

S. Thomas 2. 2. q. 81. a. 7. & q. 82. aa. 4.

48 **Q**uod ad primum, nempe actus religionis in genere attinet, sequentes assertiones statuimus. I. Actus religionis uniuersim loquendo sunt duplices; alij enim sunt actus religionis immediate per se elicit; alij quasi imperati, seu mediate ac secundo elicit. Hæc assertio est extra controuersiam, & sumitur ex analogia omnium uirtutum reliquarum, ut diximus supra disp. 1. q. 7. dub. 1.

Probatur & declaratur ex dictis dub. præced. num. 26. quia actus immediate ac per se à religione elicitus, est internus actus uoluntatis, quo Deo cultum debitum uolumus; & nihil aliud est, quam profunda & submissa mentis inclinatio coram Deo, qua uoluntas uult profiteri Dei excellentiam, cui in omnibus iure

subesse debeat. Alij actus religionis sunt imperati, quibus nimirum internam illam animi submissionem re ipsa profiteamur; siue in eadem potentia voluntatis, siue in diuersa potentia existant; & siue interim ab aliquo alio virtutis habitu eliciantur, siue per se ad nullam aliam virtutem, quam religionis pertineant, vt ex sequentibus patebit.

49. ASSERTIO II. Actus religionis imperati, quibus nempe re ipsa Dei excellentiam, nostramque submissionem profiteamur, alij sunt externi, alij interni; quibus proinde nonnunquam consummatur religionis virtus. Prima pars est extraneæ controuersiam, & asseritur à S. Thoma quæst. 81. a. 7. Ratio est; quia Deo reuerentiam & honorem exhibemus non propter seipsum, quasi ipse nostro honore indigeat; cum ex se ipso plenus sit gloria, cui nihil à creatura adijci potest: sed propter nos; quia ad ipsam mentis nostre perfectionem pertinet, vt Deum reuerentiamur & honoremus, eique subijciamur: siquidem vnaquæque res hoc ipso perficitur, quod suo superiori subijcitur; sicut corpus per hoc, quod viuificatur ab anima; & aer per hoc, quod illuminatur à sole. Quia vero mens humana ab externis sensibus & sensibilibus pendet, eorumque velut manu ductione indiget, necesse est, in diuino cultu etiam actus quosdam externos & corporales adhiberi: tum vt ijs quasi notis quibusdam & symbolis etiam coram alijs diuinam excellentiam, nostramque erga Deum subiectionem protestemur; tum vt ijs quasi signis quibusdam mens hominis excitetur ad spirituales & internos actus, quibus Deo coniungitur.

50. Nec obstat illud Ioannis 4. v. 24. *spiritus est Deus, & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare.* Non enim hic excluditur actus seu cultus externus, sed solum docetur, verum Dei cultum præcipue consistere in actu interno, sine quo actus externus nihil momenti habeat, vt recte exposuit Sanctus Thomas citat. articulo 7. ad 1.

51. Secundam partem tradit S. Thomas q. 81. a. 7. & q. 82. in titulo & q. 84. art. 2. idemque ex communi Doctorum asserit Vasquez lib. 1. de adorato, num. 23. qui in eo omnes pene consentiunt, religionem (quidquid sit de speciali religionis actu, qui adoratio dicitur) pro obiecto habere non tantum actus externos, vt putarunt Bonauentura in 3. dist. 9. art. 2. quæstio, 3. & 4. & Maior q. 1. sed etiam actus internos, quibus proinde ipse religionis cultus nonnunquam consummetur.

Quo sensu etiam veteres Scholastici apud Vasquez lib. 1. cap. 2. num. 190. dixerunt, virtutem religionis pro obiecto habere quoque cultum interiore, qui fide, spe, & charitate Deo exhibetur; quandoquidem tum cæteris internis virtutum actibus, tum his ipsis præcipue Deo nos ipsos subijcimus, eiusque excellentiam in conspectu Dei contestamur. Credimus enim Deo tanquam superiori Magistro & supremæ veritati, cui subijcimus iudicium ac intellectum nostrum; speramus ipsius virtute & omnipotentia bona æterna;

amamus illum, omnia nostra ad eum referendo. Alia ratio est cultus, quem homini exhibemus; quia actus etiam mere internus nota quidem esse potest submissionis Deo inspectori cordium, sed non hominibus. An autem similiter etiam adoratio Dei interno actu consummari possit, inferius q. 2. dicetur.

ASSERTIO III. Tametsi vnaquæque virtus actus aliarum virtutum imperare possit, proprium tamen est tum charitatis, tum religionis, omnes omnium aliarum saltem moralium virtutum actus, in ordine ad suos fines, imperare. Colligitur ex scriptura, quæ speciatim monet, vt omnes actiones nostras imperio religionis ad honorem & gloriam Dei referamus 1. Cor. 10. vers. 31. *Sine ergo manducati sine bibiti, siue aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite.* Et Coloss. 3. vers. 17. *Omne quodcumque facitis, in verbo aut in opere, omnia in nomine Domini IESU CHRISTI.*

Ratio est; quia sicut charitas est regina omnium virtutum, quæ proinde sua natura omnibus, etiam ipsi religioni, imperare potest; ita religio est princeps omnium virtutum moralium, quibus proinde itidem in ordine ad suum finem, qui est honor & gloria Dei, sua natura imperare potest: cum tamen alioquin virtus inferior superiori nec ita sua natura, nec ita proprie imperet; licet eam vtcunque in ordine ad suum finem mouere ad operandum possit.

Quo sensu late dici potest, religionem etiam 53. ipsis virtutibus Theologicis imperare, vt cum Caietano hic quæstione 81. art. 8. recte docet Valentia quæstione 1. pun. 2. in eundem sensum etiam Sanctus Thomas cit. art. 8. absolute dixit, sanctitatem, quæ est religio, omnibus virtutibus imperare.

Neque opus est, hoc loco de actibus aliarum virtutum à religione imperatis fufius agere; quando alibi proprios locos habent, quibus explicantur. Solum de actibus religionis tum elicitis, tum imperatis, qui per se ad nullam aliam virtutem pertinent, in præfenti quæstio est, quot & quanam sint; quod sequens assertio declarat.

54. ASSERTIO IV. Actus religionis de quibus hoc loco agendum, vniuersim sunt vndecim; nimirum deuotio, oratio, adoratio, sacrificium, oblatio, primitiæ, decimæ, votum, iuramentum, adiuratio, & laus Dei. Ita S. Thomas q. 82. & 84. & 89. initio. Probatur & declaratur. Aut enim actus religionis sunt interni; aut externi. Interni aut sunt immediate eliciti; aut solum secundario eliciti, seu immediate imperati. Prioris generis est deuotio; posterioris, oratio, vt dicitur.

Actus vero externi, sunt in triplici differentia. Aut enim aliquis suum corpus ad Deum venerandum exhibet, & est adoratio; aut aliquid exterius exterioribus Deo & ad Dei honorem offertur, vel promittitur; & tales sunt sacrificium, oblationes, primitiæ, decimæ, votum: aut denique aliquid diuinum ab hominibus ad eiusdem Dei honorem assumitur, quod est vel sacramentum aliquod, aut ipsum nomen diuinum; è quibus tamen Sacra-

menta alibi proprium sibi locum propriamque tractationem postulant. Quod vero ad diuini nominis assumptionem, quæ huius loci propria est, pertinet, assumitur diuinum nomen ab homine tripliciter; primo per modum *iuramenti*, ad propria verba confirmanda; secundo per modum *adiurationis*, quæ alios ad quiddam faciendum inducimus; tertio per modum *innocationis*, ad orandum vel laudandum; è quibus reliqui quinque actus religionis existunt; de quibus proinde Sanctus Thomas sigillatim agit, & nobis itidem cum eo deinceps agendum, incipiendo à deuotione quam etiam S. Thomas cæteris actibus anteponit.

55 Queritur igitur secundo, quis, & qualis actus sit deuotio; quæue eius sit causa, & quis effectus.

ASSERTIO I. Deuotio est actus voluntatis, seu voluntas prompte faciendi, quod ad Dei seruitium pertinet. Ita Sanctus Thomas quaestio. 82. articulo 1. Probatur & declaratur. Dicitur enim *deuotio à deuotendo*; & sicut olim apud Gentiles *deuotio* dicebatur, qui seipfos Idolis deuouebant ad mortem, pro sui exercitus salute, uti de duobus Decijs refert Liuius libro 8. decade 1. ita apud Christianos deuoti dicuntur, qui seipfos totaliter Deo deuouent, ut ei se totaliter subdant.

Vnde deuotio nihil aliud esse videtur, quam voluntas quædam prompte tradendi se ad ea, quæ pertinent ad Dei famulatum; seu quod idem est, voluntas prompte faciendi quod ad DEI seruitium pertinet. In quem sensum etiam Exodi 35. vers. 29. dicitur, omnes viros & mulieres mente deuota obtulisse donaria; & ibidem vers. 2. t. *Omnis multitudo filiorum Israel obtulerunt mente promptissima atque deuota primitias Domino.*

56 ASSERTIO II. Tamen si deuotio causaliter sit actus vniuersalis, mouens scilicet ad actus omnium virtutum, tam corporales, quam spirituales; tam internos, quam externos; formaliter tamen & secundum se est actus specialis. Ita S. Thomas eodem a. 1. ex communi. Probatur, & declaratur: quia sicut religio omnes cæteras virtutes mouet in ordine ad suum finem; ita etiam actus deuotionis ad religionem pertinens, quo religio tanquam medio vititur ad cæteras virtutes mouendas.

In quem sensum Sanctus Thomas ibidem ad 1. ait: *Voluntas mouet alias vires animæ ad suos actus, & voluntas secundum quod est finis, mouet se ipsam ad ea, quæ sunt ad finem. Et ideo cum deuotio sit actus voluntatis hominis offerentis seipsum Deo ad ei seruendum, qui est vltimus finis, consequens est, quod deuotio imponat modum (seu specialem bonitatem) humanis actibus; in quantum scilicet deuote seu religiose fieri dicuntur; siue sint ipsius voluntatis, circa ea, quæ sunt ad finem; siue etiam sint aliarum potentiarum, quæ à voluntate mouentur. Et ibidem ad 2. ait: *Deuotio inuenitur in diuersis generibus, non sicut species illorum generum, sed sicut motio mouentis inuenitur virtute in motibus mobilium.**

Nihilominus quia deuotio habet proprium obiectum formale, seu motiuum, ob quod cæ-

teros actus virtutum imperat, nempe ipsum honorem seu gloriam Dei, ad quam omnia refert, fatendum est, eum essentialiter esse specialem quemdam virtutis actum; quando non simpliciter & quomodocunque vult ea, quæ ad Dei seruitium pertinent; quod quidem omnibus virtutibus commune est; sed vult ea, quatenus formaliter ad seruitium adeoq; cultum Dei pertinent.

57 ASSERTIO III. Deuotio est actus proprius & immediate elicitedus ipsius religionis. Ita S. Thomas q. 82. a. 2. Probatur; quia ad eandem virtutem pertinet, *velle* (hæc vocula videtur redundare) *facere aliquid, & promptam voluntatem habere ad illud faciendum*; quia vtriusq; actus est idem obiectum: quæ de causa etiam Aristoteles 5. Eth. c. 1. docet, iustitiam esse; *quæ volunt homines, & operantur iusta*: at vero operari ea, quæ pertinent ad diuinum cultum seu famulatum, proprie ac formaliter pertinet ad religionem, ut dictum: Ergo etiam habere promptam voluntatem ad eadem exequenda, adeoq; etiam esse deuotum, ad religionem tanquam quidam eius actus pertinet.

Ita S. Thomas absolute probat, deuotionem esse actum religionis: at vero esse actum eius immediate elicitedum, facile ex dictis probatur. Actus enim religionis proximus ac immediate elicitedus, est is ipse actus voluntatis, quo quis vult seu generatim, ac in omni materia, quidquid ad seruitium & gloriam Dei pertinet, seu etiam in certo aliquo genere materiae, actum aliquem ad eandem Dei gloriam pertinentem efficere, ac in effectum redigere, atq; ita debitam erga Deum subiectionem præstare; è quibus prior est ipse actus deuotionis superius à nobis explicatus.

58 Nec obstat primo, quod etiam per charitatem homo Deo se tradat, & quasi deuoueat, iuxta Dionysium c. 4. de diuinis nominibus, ubi ait: *Diuinus amor exactissimè facit, non finens amantes sui ipsorum esse, sed eorum quæ amant.* Nam ut bene respondet S. Thomas cit. a. 2. ad 1. ad charitatem pertinet immediate, ut homo seipsum tradat Deo, *ad habendum ei per quandam spiritus unionem.* Sed ut homo tradat seipsum Deo (nimirum ob consideratam in ipso propriam rationem excellentiæ, ex dictis du. 2. n. 17.) *ad opera diuini cultus*, in quo proprie deuotionis actus consistit, hoc immediate pertinet ad religionem, mediate autem ad charitatem, quæ est religionis principium.

59 Nec obstat secundo, quod deuotio præcedere videtur charitatem; quia charitas in scripturis significatur per ignem, deuotio vero per pinguedinem, quæ est ignis materia; cum tamen charitas præcedat religionem, ut dictum. Sicut enim pinguedo corporalis generatur per calorem naturalem, & ipsum calorem naturalem conseruat, velut eius nutrimentum; ita etiam charitas & deuotionem causat, quatenus ex amore aliquis redditur promptus ad seruicium amico, & per deuotionem nutritur; sicut & quælibet amicitia conseruatur & augetur per amicabilium operum exercitium & meditationem, ut recte S. Thomas ibidem ad 2.

60 Nec obstat tertio, quod etiam Sanctis deuoti dicimur; sicut etiam & dominis tem-

poralibus; ad quos tamen non est religio. Nam deuotio proprie loquendo, quæ ad Sanctos Dei mortuos vel viuos concipitur, non terminatur ad ipsos, sed *transit in Deum*, in quantum scilicet in ministris Deum veneramur, vt dub. 2. num. 19. generatim dictum. Deuotio autem, quam subditi dicuntur habere ad dominos temporales, alterius est rationis: sicut & temporalibus dominis famulari, differt à famulatu diuino, ex S. Thoma ibidem ad 3.

61 **ASSERTIO IV.** Etsi Deus sit externa & principalis causa efficiens deuotionis; meditatio tamen diuinæ bonitatis, & consideratio nostræ fragilitatis & infirmitatis, eiusdem internæ causæ sunt, ad illam nos maxime disponentes. Ita S. Thomas q. 82. a. 3. Prima pars patet ex Ambrosio super Lucam cap. 9. sub finem, vbi ait: *Deum quos dignatur vocat; & quem vult Religiosum facit: & si voluisset, Samaritanos ex in deuotio deuotos fecisset.* Idem patet ex generali doctrina de gratia tom. 2. disp. 6. q. 4. dub. 1. & 4.

62 Secunda pars probatur ex illo psal. 38. vers. 4. *Concaluit cor meum intra me; & in meditatione mea exardescet ignis.* Ratio est; quia cum omnis actus voluntatis ex aliqua consideratione seu intelligentia procedat, necesse est, vt etiam actus deuotionis, quem esse in voluntate diximus, ex accommodata sibi consideratione procedat, ea scilicet, quæ idonea sit voluntatem excitare, vt se prompte diuino obsequio tradat; qualis quidem est duplex illa consideratio, tum diuinæ scilicet bonitatis & beneficiorum ipsius; qua excitatur proxima deuotionis causa, nempe dilectio, secundum illud psal. 72. v. 28. *Mihi adhaerere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam:* tum etiam consideratio nostræ infirmitatis ac fragilitatis; quæ facit, vt exclusa præsumptione, Deo innitatur, nosque ei libenter subiiciamus, iuxta illud psal. 120. v. 1. *Leuavi oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Auxilium meum à Domino, qui fecit caelum & terram.*

63 Etsi vero alta diuinitatis mysteria in meditatione expensa, per se ac sua natura apta sint excitare tum dilectionem, tum deuotionem; ex debilitate tamen humanæ mentis sæpe accidit, vt ea quæ pertinent ad Christi humanitatem, vt potè nobis notiora, per modum cuiusdam *manuductionis*, maxime deuotionem excitent.

64 Nec obstat, quod deuotio frequenter potius inuenitur in quibusdam simplicibus, & in femineo sexu, qui tamen ad meditationem parum sunt idonei. Per accidens enim est, quod nonnunquam scientia, & quidquid excellens est, sit occasio, ob quam homo *confidendo de se ipso*, non se totum Deo tradat, atque ita deuotio impediatur; cum è contra eiusdem excellentiæ defectus in simplicibus, & mulieribus, elatione compressa, maioris deuotionis occasionem præbeat. Qua de causa etiam Caietanus ibidem notat, ab Ecclesia vocari *deuotum femineum sexum*. Si quis tamen sine scientiam, sine aliam quamcunque perfectionem Deo perfecte subiiciat, & ad eius honorem referat, in eo ex hoc ipso deuotionem augeri necesse est, vt docet Sanctus Thomas ibidem ad 3.

Non est ergo in culpa, inquit Caietanus ibidem, scientia doctorum, nec in laude imperfectio mulieris; sed abusus scientia, in magnificando se, & rectum vsus, in perfectionis, in non eleuando se. Quo longe melior esset reclus vsus perfectionis, vt scilicet & eam haberet, & ex ea se non magnificeret, vt ipse auctor tam eminentis doctrinæ faciebat.

ASSERTIO V. Effectus quidem deuotionis per se quidem ac principaliter est lætitia & gaudium in Spiritu Sancto; Secundarius autem, & minus principalis, est etiam aliqua secundum Deum tristitia. Ita S. Thomas q. 82. a. 4. Et prima pars patet ex illa collecta Ecclesiæ feria quinta post Latere; *Quos ieiunia vincta castigant, ipsa quoque deuotio sancta lætificet.*

Ratio est; quia deuotio principaliter quidem oritur ex consideratione diuinæ bonitatis; quæ vt per se conciliat lætitiæ & delectationem, secundum illud Psal. 76. vers. 4. *Memor fui Dei, & delectatus sum;* ita per accidens causat tristitiam quandam, in his, qui nondum Deo plene fruuntur; iuxta illud Psal. 41. v. 4. *Fuerunt mihi lachrima mea panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus.*

Secundario autè conciliatur deuotio, ex consideratione propriorum defectuum, velut termini à quo homo per motum voluntatis deuotæ recedit; quæ consideratio per se quidem causat tristitiam; per accidens autem, ob spem diuinæ subuentionis, lætitiæ. Simili modo etiam consideratio Passionis Christi & tristitiam, & lætitiæ diuerso respectu conciliare solet.

Neque repugnat in hac vita; spiritum, qui ex una parte contribulatur, propter præsentis vitæ defectus, aut piæ compassionis affectum, ex alia parte delectari ex consideratione diuinæ bonitatis, & ex spe diuini auxiliij, vt generatim dictum tom. 2. disp. 1. q. 3. dub. 2. à num. 18.

Et sicut in rebus humanis lachrimæ prorumpunt non solum ex tristitia, sed etiam ex quadam affectus *teneritudine*, præcipue cum consideratur aliquid delectabile, cum permixtione alicuius tristabilis: sicut solent homines lachrimari ex pietatis affectu, cum recuperant filios vel charos, quos existimabant se perdidisse: ita etiam deuotionis lachrimæ nõ semper acerbæ sunt & luctuosæ, sed nonnunquam etiam cum lætitiæ & gaudio coniunctæ; semper autem dulces; quia etiam tristitia, quæ secundum Deum est, suauiter mentem afficit. Vide S. Thomam ibidem ad 3.

